

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ

Одним з найважливіших завдань сучасної України є формування моделі інноваційної економіки, реалізація якої спрямована на модернізацію соціально-економічного розвитку країни. Стратегічною ціллю є зміна існуючої концепції соціальної політики авторитарного державного «арбітра» на користь демократичних інституцій сформованих у результаті суспільного договору. Ціллю статті є формування концептуальних положень методичної бази реалізації стратегії суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації, наповнення її відповідним інструментарієм визначення взаємодії суб'єктів системи «людина - підприємство - держава» на загальнодержавному та регіональному рівнях. Дослідження базується на діалектичному аналізі концепції «створення загальної вартості» і адаптації її складових до потреб формування суспільного контракту. Основу методології дослідження становлять системний і інституціональний підходи. Трансформація суспільного контракту в умовах трансформаційної економіки повинна інспіруватися державою та спрямовуватися на формування середнього класу. Реалізація концепції «створення спільної цінності» в межах суспільної угоди забезпечує подолання історично закріпленого категоріального принципу розподілу соціальних допомог.

Ключові слова: суспільний договір, середній клас, спільна цінність, соціальна відповідальність, добробут.

Постановка проблеми. Проблеми виживання України, її цілісності як державного утворення сьогодні постали не тільки перед вітчизняними правлячими елітами, вони стосуються усього суспільства. Легітимність влади можлива тільки за умов максимального задоволення запитів суспільства щодо локалізації збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях та недопущення соціально-економічного колапсу. Перед політичними елітами постає питання термінової системної перебудови усієї сукупності інститутів та забезпечення умов сталого збалансованого розвитку країни.

Поточна ситуація ускладнюється декількома чинниками. По-перше, відсутністю єдиної національної самоідентифікації суспільства. Розмежування країни на «схід» та «захід» свідомо формувалося правлячими елітами для забезпечення «керованості» свого електорату. Разом з тим, події 2014 року в східних регіонах України є результатом дій як попередньої влади, так і влади існуючої. Неможливо миттєво змінити ситуацію та забезпечити єдиний спектр цінностей тільки за рахунок прийняття «правильних» законів, постанов або стратегічних програм. Цільова функція держави повинна бути спрямована на фо-

рмування єдності країни навколо спільної мети, а не нав'язування та адміністративний тиск. По-друге, двополярність українського суспільства використовується олігархічними групами для отримання нових сфер впливу та перерозподілу капіталів, що ще більше погіршує стан національної економіки. Тільки досягнення компромісу між правлячими елітами, бізнесом та суспільством забезпечить соціальну злагоду, економічний прогрес та державну єдність країни.

У цьому сенсі прийнятий Європейський вектор розвитку України є лише загальним закликком, а от його реалізація і підтримка широким загалом населення можлива тільки за умов дієвості відповідних реформ у політичній, економічній та соціальній сферах. Це питання неможливо розв'язати ефективно, якщо соціально-економічні параметри окремих регіонів значно гірші за середні по країні, а відносно стабільні території співіснують з депресивними. Одним з найважливіших завдань сучасної України є створення інноваційної економіки, реалізація якої спрямована на модернізацію соціально-економічного розвитку країни. Економічний зміст такої модернізації потрібно розглядати у двох аспектах: по-перше, перехід від сировин-

ної економіки до економіки, основу якої становлять наукомісткі галузі народного господарства, а по-друге, - розбудова вітчизняного ренто-орієнтованого суспільства. Інституціональна модернізація повинна змінити існуючу модель соціально-економічної політики авторитарного державного «арбітра» на користь демократичних інституцій сформованих у результаті суспільного договору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Згідно суспільного договору моральні та політичні зобов'язання людей обумовлені контрактом або угодою сформованою у суспільстві. Ядро цієї теорії сформувалося у працях мислителів XVII – XVIII сторіччя Т. Гоббса [1], Дж. Локка [2], Ж.-Ж. Руссо [3]: перехід від природного стану до громадянського, цивільного стану можливий тільки при укладанні суспільного договору на підґрунті якого влада і народ будують свої взаємовідносини та який обґрунтовує безпосередню легітимність влади. У XX сторіччі подальший розвиток цієї теорії базувався на двох різнополюсних підходах до усвідомлення людської природи. З одного боку це контрактаріанство Дж. Ролза [4] з концепцією суспільного договору як розумного шляху переслідування власної користі. З іншого боку – контрактualізм Дж. Б'юкенена [5] з розумінням суспільного договору як інструменту визнання моральної цінності особистості.

На пострадянському просторі слід відзначити роботи О. Аузана [6, 7] присвячені формуванню суспільного договору як ідеологічного концепту моделі взаємодії державних інститутів та громадянського суспільства. В цілому спрямованість вітчизняних досліджень у цій сфері є здебільше філософсько-політичною ніж економічною. В попередніх роботах нами була здійснена спроба теоретично окреслити можливість імплементації складових суспільного договору у реальних елементах соціальної та економічної політики [8, 9]. Разом з тим, цілісне стратегічне бачення концепції формування суспільного контракту в умовах інверсійної трансформації української соціально-економічної системи відсутнє. Зважаючи на ці обставини іден-

тифікується широке поле для наукового пошуку та розробки відповідної науково-дослідної теми.

Метою статті є формування концептуальних положень методичної бази реалізації стратегії формування суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації, наповнення її відповідним інструментарієм визначення форм взаємодії суб'єктів системи «людина - підприємство - держава» на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких наукових завдань: сформувати масив вихідної інформації щодо проблем формування суспільних контрактів в розвинутих ринкових економіках та трансформаційних економічних системах інверсійного типу; дослідити вітчизняні особливості стратифікаційних процесів та їх обумовленість прийнятою моделлю відносин між державою та народом; обґрунтувати контури стратегії формування суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації; сформувати інструментарій реалізації стратегії на національному, регіональному та місцевому рівнях; підготувати проекти відповідних науково-методичних матеріалів.

Вирішення зазначених наукових завдань, підготовка та використання науково-методичних матеріалів дозволить сформувати повноцінне методичне забезпечення реалізації стратегії формування суспільного контракту «людина-підприємство-держава» в умовах посилення соціальної стратифікації.

Класичне розуміння суспільного договору (контракту) передбачає існування певної угоди щодо створення політичного співтовариства, формування конституції та зводу інших законів які забезпечують існування цього співтовариства. Ця філософська теза була практично реалізована у послідовних концепціях соціальної держави, соціальної правової держави, держави загального добробуту та ліберальної соціальної держави. На сучасному етапі держава розглядається як механізм розв'язання протиріч між ринковими настановами та

соціальними цілями. Державний патерналізм у соціальній сфері трансформується у примат соціально-орієнтованого ринкового господарства вільного від утриманства.

Протягом «радянського» періоду розвитку вітчизняного суспільства в Україні формувалася модель патерналістського суспільного договору: мінімізація відповідальності суспільства за прийняття рішень компенсувалося системою гарантій держави в усіх сферах життя – від виробництва до соціального забезпечення. Події кінця ХХ сторіччя нанесли нищівного удару по існуючій суспільній системі. Планові принципи функціонування пострадянських економік швидко трансформувалися у ринкові, а суспільні очікування широкого загалу майже не змінилися. Попередня «радянська» модель договору руйнувалася з кожним роком, а підґрунтя для нової угоди (з причин надзвичайної інертності суспільства) не створювалося.

Слід погодитися з висновком О. Аузана, що практична значущість суспільного договору може бути усвідомлена тільки за умов виникнення солідарності імущих та самодостатніх громадян. Коли досить значна частка населення відчує, що досягла достатнього добробуту який може втратити, - тільки тоді може виникнути розуміння самоцінності власних прав, а отже і усвідомлення необхідності відстоювання власних інтересів [7, с.100]. Стратифікаційні процеси трансформаційного періоду призвели до значного майнового розшарування суспільства з перевагою найменш забезпечених прошарків. Ця переважаюча частка суспільства зажадає від держави тільки патерналістського підходу і не здатна відстоювати свої інтереси. Надмала група найбільш заможних громадян асоційована з владою сукупністю формальних та неформальних відносин, а отже взагалі не потребує додаткових угод.

Разом з тим, події 2014 року в Україні показали спроможність об'єднань громадян, не обов'язково з значним рівнем добробуту, впливати на дії держави. Прикладом є волонтерські організації, об'єднання та рухи пов'язані з Євромайданом та ін. В умовах коли певна частка суспільства з активною громадянською пози-

цією та не «обтяжена» значним рівнем добробуту має потенційний доступ до зброї (в умовах збройного конфлікту на Сході України це є реальністю) влада буде почувати себе досить «незручно». Відсутність достатньо потужного та контрольованого керівництвом держави силового блоку потенційно сприяє перетворенню такої «незручності» у повну втрату влади. Домовлятися та створювати договори можливо тільки з тими, кому є що втрачати. А отже, саме правлячі еліти повинні бути зацікавлені у формуванні середнього класу, зміні соціальної структури суспільства та встановленні договірних відносин побудованих на захисті майнових прав, а не насильстві.

Характеризуючи концептуальну схему формування суспільного партнерства, слід вказати на основні етапи реалізації суспільного контракту як часткової відмови суб'єктів від суверенітету на користь держави. Засновник школи нової політичної економії Дж. Б'юкенен визначив три таких етапи [5]: на першому етапі відбувається «природний розподіл», обумовлений зусиллями, що докладають індивіди для привласнення обмежених благ; на другому етапі формується конституційна угода, головне місце в якій посідає «держава, що захищає». Саме у цьому договорі визначаються права й обов'язки держави та індивідів; на третьому етапі формується постконституційна угода щодо «держави, яка виробляє». За інституційними правилами, встановленими на цьому етапі, держава виконує свої функції зі створення суспільних благ.

Щодо вітчизняних реалій, то варто зазначити, що перший етап на Україні майже дійшов до свого логічного закінчення. Інверсійний «природний розподіл» обмежених благ в Україні забезпечив формування приватної власності через формальну приватизацію (кримінально-номенклатурний розподіл державного майна), трансформацію державної монополії у олігополістичні структури підконтрольні провладним елітам.

Другий етап договору нормативно теж реалізовано. Головну роль тут відіграє низка міжнародних нормативних актів ра-

тифікованих Україною: Європейська соціальна хартія, Тристороння декларація принципів щодо багатонаціональних корпорацій та соціальної політики, Хартія соціальних прав та гарантій громадян Незалежних Держав та ін. Підґрунтя формування нормативно-правових норм закладено у Концепції соціального забезпечення населення та Конституції України. Наприклад, стаття 48 Конституції України декларує що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Існування цієї норми обумовлено статтею 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Разом з тим фактична реалізація цих положень майже не відповідає їх задекларованому змісту.

Соціальна суспільна угода, сформована на третьому етапі, ґрунтується на рівності економічних, соціальних та культурних прав і становить орієнтир для стратегічного розвитку країни. Потреба в соціальній угоді обумовлюється відсутністю лінійної кореляції між доходом на душу населення та основними індикаторами добробуту і якості життя. Це спонукає до перегляду політики стосовно розширення економічних, соціальних і культурних прав. Інакше кажучи, навіть без будь-якого істотного збільшення доходу на душу населення міг би бути розширений доступ до таких суспільних благ, як базова освіта та базові медичні послуги.

Наше розуміння суспільної угоди передбачає активу роль бізнесу та його соціальну відповідальність по відношенню до держави та населення. М. Портер та М. Креймер у сформульованій ними концепції «створення спільної цінності - CSV» акцентували увагу на необхідності формування бізнесом «правильного» прибутку – прибутку спрямованого на створення соціальних переваг. Вихідним положенням є переплетіння конкурентоздатності фірми та «здоров'я» суспільства. Бізнес потребує успішне суспільство не тільки для формування попиту на продукцію, але й для створення суспільних активів та сприятливих умов для свого функціонування. Суспільству потрібні успішні компанії для створення робочих місць та забезпечення

добробуту громадян [10]. Концепція CSV передбачає три шляхи створення спільної цінності.

По-перше, це переосмислення продуктів та ринків. Суспільний попит пов'язаний з медичним обслуговуванням, покращенням житлових умов, забезпеченням екологічної безпеки є найбільш незадоволеним у будь-якій економічній системі. Орієнтація бізнесу на задоволення саме таких потреб, фокусування на ринках пов'язаних з забезпеченням найменш заможних прошарків суспільства (а в глобальному розумінні – країн що розвиваються) створює можливості для підвищення прибутковості бізнесу у довгостроковому періоді та формуванню умов для економічного зростання. Розуміння ринку суспільних товарів бізнесовими структурами як цільових створює величезний потенціал для стратегічного розвитку. Також це забезпечить більшу ефективність ніж аналогічна діяльність держави або неприбуткових організацій.

По-друге, це переосмислення продуктивності у процесі створення вартості. Процес створення вартості неминує пов'язаний з багатьма соціальними проблемами, такими як використання природних ресурсів, збереження здоров'я, безпека виробництва та умови праці. Пов'язані з цим зовнішні ефекти фактично є внутрішніми витратами бізнесу навіть при мінімальному державному регулюванні цих процесів. Врахування цих зовнішніх ефектів, розуміння їх як чинників продуктивності на мікрорівні та в масштабах регіональної або національної економіки є одним з шляхів створення спільної цінності. Для вітчизняної економіки край актуальним є, наприклад, питання енергозалежності. Вдосконалення технологічних процесів, пошук альтернативних джерел енергії забезпечує не тільки функціонування пов'язаного бізнесу, але й розв'язання такої суспільної проблеми як національна економічна безпека. Державне стримування росту заробітних плат та прожиткового мінімуму, мінімізація витрат на медичне обслуговування працівників, відмова від підтримки фінансування бізнесом соціальної сфери у довгостроковій перспективі може привести

до значних втрат викликаних зменшенням продуктивності праці. Ці втрати будуть набагато більші ніж короткострокові ефекти від економії на відповідних витратах.

По-третє, це розвиток локальних (регіональних) кластерів. Успіх будь-якої бізнес структури багато в чому залежить від локального оточення та інфраструктури. Продуктивність та інновації обумовлюється наявністю кластерів – територіально-концентрованих та пов'язаних підприємств, постачальників послуг, логістичної інфраструктури. Але кластер це не тільки пов'язані географічно складові бізнесу, це і суспільно необхідна інфраструктура – заклади освіти, медицини, культури, наукові установи тощо. Кластерна структура є необхідною складовою успішного регіонального розвитку, інноваційної спроможності та конкурентоздатності. Неякісна та недостатня розвинута система освітніх установ є чинником скорочення продуктивності та зростання витрат на підготовку та перепідготовку кадрів. Неякісна транспортна інфраструктура – чинник підвищення логістичних витрат. Злиденність, низький рівень життя обмежує попит на продукцію, створює загрози для суспільної безпеки. За таких умов бізнес-структури кожного кластеру зацікавлені у створенні спільної цінності та розв'язанні суспільних проблем. Обов'язковою умовою ефективного функціонування кластеру є прозорість ринків, їх демонополізація та відсутність тіньових структур.

Реалізація концепції «створення спільної цінності» та формування суспільної угоди потребує подолання історично закріпленого категоріального принципу надання соціальних допомог. Пріоритети в універсалізації соціальних прав повинні бути спрямовані на надання допомоги безвідносно до джерел та обсягів отримання доходів. Відмова від категоріальної системи на користь адресної може сприйматися суспільством як порушення справедливості, адже соціальна допомога розглядається як визнання суспільних заслуг. При цьому річ не йде про те, на скільки реально потребує соціальної допомоги та або інша категорія реципієнтів. Реально ж нужденні, частіш усього, не мають значних «заслуг»

перед суспільством. Отже універсалізація призведе до скорочення соціальної підтримки певних «категоріальних» отримувачів. Розв'язанням такого конфлікту і є формування суспільної угоди щодо створення спільної цінності та встановлення певних суспільних обов'язків до отримувачів соціальних пілг. Це дозволить знизити вірогідність виникнення утриманських настроїв.

Отже, стратегія формування соціального контракту (договору) в Україні повинна мати інверсний характер: інспіруватися державою та соціально відповідальним бізнесом. Цільова установка на створення спільної цінності забезпечить формування середнього класу та подолання стратифікаційних наслідків перехідного періоду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами виконаного дослідження передбачається розробити комплекс науково-методичних положень щодо реалізації стратегії формування суспільного контракту «людина-підприємство-держава» в умовах посилення соціальної стратифікації, конкретизувати мету, об'єкт, предмет і методи реалізації суспільного контракату, виявити та врахувати особливості просторового розвитку при визначенні відповідних перспектив регіонів з тим, щоб забезпечити у визначених межах відповідні умови створення спільної цінності.

Наукове дослідження передбачає виконання таких етапів: дослідження теоретико-методологічних основ формування суспільних контрактів та концепції створення спільної цінності; аналіз соціально-економічних умов функціональної трансформації суспільного контракту в Україні; розробка стратегії формування суспільного контракту в умовах транзитивної економки та її інституціональне забезпечення.

Запропонований для дослідження комплекс завдань потребує відповідного науково-методичного забезпечення. У колективу виконавці Одеського національного економічного університету є достатня кількість теоретичних і методичних напрацювань у цьому напрямку. Програма робіт відповідної науково-дослідної теми становитиме їх логічне продовження та еволюцію.

Література

References

1 Гоббс Т. Левиафан / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – 606 с.

2 Нуреев Р. Теоретические основы критики меркантилизма. Дж. Локк // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. — М.: Мысль, 1987. — Т. I. От зарождения экономической мысли до первых теоретических систем политической жизни. — С. 414-418.

3 Руссо, Жан-Жак. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. — К: Port-Royal, 2001. — 349 с.

4 Rawls J. Theory of justice. / J. Rawls // Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1999. — 560 p.

5 Buchanan J. M. Demand and Supply of Public Goods / James M. Buchanan. — Indianapolis : Liberty Fund, 1999. — 217 p.

6 Аузан А. Переучреждение государства: общественный договор / А. Аузан. — М.: Европа, 2006. — 112 с.

7 Политическая экономия России: динамика общественного договора в 2000-х годах. Избранные труды Института национального проекта «Общественный договор», 2000–2009 / составители А. Аузан, А. Золотов, В. Тамбовцев. — М., 2010. — 720 с.

8 Бурлуцкий С.В. Соціальне партнерство та корпоративна відповідальність: гомеостатичний підхід / С.В. Бурлуцкий // Соціально-трудова відносина: теорія та практика: зб. наук. пр., ДНВЗ КНЕУ: 2014. - №1(7). – С.120-125

9 Бурлуцкий С.В., Бурлуцька С.В. Стратегія соціального контракту: держава-підприємство- людина / С.В. Бурлуцкий, С.В. Бурлуцька // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9–10(1). – С. 91–94.

10 Porter, M. The Big Idea: Creating Shared Value; How to reinvent capitalism—and unleash a wave of innovation and growth. / M. Porter, M. Kraimer // Harvard Business Review, 2011. — 17 p.

1 Hobbs T. Leviathan / Per. z anhl. — K.: Dukh i Litera, 2000. — 606 s.

2 Nureyev R. Teoreticheskiye osnovy kritiki merkantilizma. Dzh. Lokk // Vsemirnaya istoriya ekonomicheskoy mysl: V 6 tomakh / Gl. red. V. N. Cherkovets. — M.: Mysl, 1987. — T. I. Ot zarozhdeniya ekonomicheskoy mysl do pervykh teoreticheskikh sistem politicheskoy zhizni. — S. 414-418.

3 Russo, Zhan-Zhak. Pro suspil'nu uhodu, abo pryntsyu politychnoho prava / Per. z fr. ta kom. O. Khoma. — K: Port-Royal, 2001. — 349 s.

4 Rawls J. Theory of justice. / J. Rawls // Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1999. — 560 p.

5 Buchanan J. M. Demand and Supply of Public Goods / James M. Buchanan. — Indianapolis : Liberty Fund, 1999. — 217 p.

6 Auzan A. Pereuchrezhdeniye gosudarstva: obshchestvenny dogovor / A. Auzan. — M.: Yevropa, 2006. — 112 s.

7 Politicheskaya ekonomiya Rossii: dinamika obshchestvennogo dogovora v 2000-kh godakh. Izbrannye trudy Instituta natsionalnogo proyekta «Obshchestvenny dogovor», 2000–2009 / sostaviteli A. Auzan, A. Zolotov, V. Tambovtsev. — M., 2010. — 720 s.

8 Burluts'ky S.V. Sotsial'ne partnerstvo ta korporativna vidpovidal'nist': homeostatychnyy pidkhid / S.V. Burluts'ky // Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka: zb. nauk. pr., DNVZ KNEU: 2014. - №1(7). – S.120-125

9 Burluts'ky S.V., Burluts'ka S.V. Stratehiya sotsial'noho kontraktu: derzhava-pidpryyemstvo- lyudyna / S.V. Burluts'ky, S.V. Burluts'ka // Ekonomichnyy chasopys-KhKhI. – 2013. – № 9–10(1). – С. 91–94.

10 Porter, M. The Big Idea: Creating Shared Value; How to reinvent capitalism—and unleash a wave of innovation and growth. Harvard Business Review, 2011. — 17 p.

Бурлуцкий С. В.

Стратегия формирования общественного договора в условиях усиления социальной стратификации

Одним из важнейших заданий современной Украины является формирование модели инновационной экономики, реализация которой направлена на модернизацию социально-экономического развития страны. Стратегическая цель – изменение существующей концепции социальной политики авторитарного государственного «арбитра» в пользу демократических институтов сформированных в результате общественного договора. Цель статьи – формирование концептуальных положений методической базы реализации стратегии формирования общественного контракта в условиях усиления социальной стратификации, наполнение ее соответствующим инструментарием определения взаимодействия субъектов системы «человек – предприятие – государство» на общегосударственном и региональном уровнях. Исследование базируется на диалектическом анализе концепции «создания общей стоимости» и адаптации ее составляющих к потребностям формирования общественного контракта. Основу методологии исследования составляют системный и институциональный подходы. Трансформация общественного контракта в условиях трансформационной экономики должна инспирироваться государством и быть направленным на формирование среднего класса. Реализация концепции «создания общей ценности» в рамках общественного договора обеспечивает преодоление исторически закреплённого категориального принципа распределения социальной помощи.

Ключевые слова: общественный договор, средний класс, общая ценность, социальная ответственность, благосостояние.

Burlutskii S. V.

Social contract forming strategy in the social stratification strengthening conditions

One of the most important modern Ukraine tasks is forming the innovation economy model and its implementation is directed on social and economic development modernization of the country. A strategic objective is change of the authoritative state "arbitrator" social policy existing concept towards democratic institutes created as a result of the social contract. Article's purpose is forming methodical base conceptual provisions of social contract strategy implementation in the strengthening of social stratification conditions, provision its interaction determination corresponding tools of system subjects "government – corporation – people" at the nationwide and regional levels. Research is based on the dialectic analysis of the "creating shared value" concept and its components adaptation to social contract forming requirements. The research methodology fundamentals are made by system and institutional approaches. Social contract transformation has to be inspired by the state and to be directed on middle class forming in the transformational economy conditions. Implementation of "creating shared value" concept (within the social contract) provides overcoming of historically consolidated categorical principle of distribution the social benefits.

Keywords: social contract, middle class, shared value, social responsibility, welfare.

Рецензент: Василенко В. М. – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, Київ, Україна.

Reviewer: Vasilenko V. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor, Deputy Director of Research Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: iepd@dn.farlep.net

*Стаття подана
01.02.2015 р.*

